

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЛІСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ
ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
(У КОНТЕКСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ
ЛІСОВОМУ ФОНДУ УКРАЇНИ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ)**

Ковтун Дмитро Сергійович

*аспірант відділу проблем аграрного, земельного, екологічного
та космічного права*

*Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Малишева Наталія Рафаелівна

доктор юридичних наук, професор,

*дійсний член (академік) Національної академії правових наук України,
Заслужений юрист України*

*Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

З 2014 року триває збройна агресія російської федерації проти України. Ще до повномасштабного вторгнення росією було заподіяно значної шкоди українському довкіллю. Після 24 лютого 2022 року негативний вплив агресора на довкілля посилюється і досягнув безпрецедентно жахливих проявів. Розмір заподіяної росією екологічної шкоди наразі вже перевищує 2 трлн. грн [1]. Значну складову цієї суми становить шкода, заподіяна державою-агресором лісовому фонду України. За даними Міндовкілля, війна завдала шкоди майже третині українських лісів. Насамперед, це пожежі, вибухи боєприпасів, перманентне шумове забруднення, будівництво фортифікаційних споруд у межах лісових масивів та заготівля деревини для цих потреб, а також забруднення лісових ґрунтів і водоєм паливно-мастильними матеріалами та іншими токсичними речовинами зі зруйнованої техніки, розірваних та нерозірваних боєприпасів. Внаслідок цього значна шкода заподіюється лісовому біорізноманіттю, зокрема руйнуються природні оселища та гине значна кількість представників флори та фауни на значній території, втрачаються традиційні місця розмноження і міграційних шляхів багатьох видів фауни. Через

значені вище негативні явища громадяни України втрачають екосистемні послуги, що надаються лісами, або недоотримують їх.

Лісу належить важлива роль у збереженні біорізноманіття. Він сам є складною екосистемою. Згідно зі ст. 1 Лісового кодексу України ліс – це тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище [2].

Ліси України за своїм призначенням і розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші функції та забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах. Вони виконують: 1) господарську функцію, забезпечуючи потреби людини у деревині, грибах, ягодах, лікарських рослинах тощо; 2) екологічну функцію, що проявляється у здатності лісів комплексно впливати на довкілля, стабілізуючи чимало показників, зокрема, регулювати циркуляцію води та повітря, рівень опадів, виділення кисню, температуру повітря, глобальний та мікроклімат, зв'язувати вуглекислоту, запобігати ерозії ґрунтів тощо. Завдяки цьому покращуються умови для сільськогосподарської діяльності та зберігається біорізноманіття. Відомо, що у лісах мешкають 2/3 біологічних видів; 3) соціальну функцію, забезпечуючи робочі місця не лише у сфері лісового господарства, а й у меблевій, деревообробній, фармацевтичній індустріях. Вони також є середовищем відпочинку та оздоровлення людей.

Захист екосистем суші є 15-ою з 17-ти Цілей Сталого Розвитку (далі – ЦСР), що були визначені підсумковим документом Саміту ООН зі сталого розвитку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [3]. Досягнення Україною ЦСР є однією з основних засад державної екологічної політики [4].

У травні 2020 року Європейська Комісія прийняла нову Стратегію біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя (далі – Стратегія ЄС) та пов'язаний з нею План дій – довгостроковий план охорони природи та відновлення деградованих екосистем. Стратегія ЄС містить конкретні зобов'язання та дії, які мають бути виконані на території ЄС до 2030 року, включаючи: Створення більш масштабної мережі природоохоронних територій на суші та в морі, створення нових та розширення існуючих заповідних територій. Щонайменше 30% суші та 30% моря повинні мати охоронний статус. Принаймні третина охоронюваних територій – 10% суходолу та 10% морських акваторій мають бути під суворою охороною.

Особлива увага має бути приділена пралісам та старовіковим лісам, торфовищам, лукам, заболоченим територіям. Важливим є створення екологічних коридорів для запобігання генетичної ізоляції, забезпечення міграції видів та підтримання здоров'я екосистем [5].

Саме зараз, коли Україна переживає збройну агресію російської федерації, ми відчуваємо потребу та необхідність як ніколи, збереження та відновлення біорізноманіття на теренах нашої країни. Лісові екосистеми є важливою складовою біорізноманіття. Хоча Україна не є членом ЄС, вона нерозривно пов'язана з європейським співтовариством єдиними кліматичними процесами та тенденціями змін стану біорізноманіття. Отже, Стратегія ЄС визначає перспективи екологічної політики України щодо збереження біорізноманіття загалом та лісових екосистем зокрема. Природоохоронна євроінтеграційна політика України має базуватися на Стратегії ЄС. Важливою складовою цієї політики є стягнення з держави-агресорки шкоди, що заподіяна українському довкіллю загалом та лісовим екосистемам зокрема.

16 липня 2021 року Європейською комісією була прийнята нова Лісова стратегія ЄС, яка пропонує заходи захисту лісів ЄС, передбачає збільшення площі, біорізноманіття, а також поліпшення екологічної ситуації. 27 липня 2023 року Європейська Комісія опублікувала два нових керівні принципи, спрямовані на сталу лісову практику: керівні принципи «Ближче до природи» та керівні принципи щодо схем оплати лісових екосистемних послуг. Ці два керівні принципи є ключовими досягненнями Лісової стратегії ЄС [6].

29 червня 2023 року набув чинності новаторський регламент ЄС про ланцюги поставок без вирубки лісів, який є ключовим у боротьбі зі зміною клімату та втратою біорізноманіття. Це відображення бажання європейських громадян більше не стимулювати глобальну вирубку лісів через своє споживання [7].

Ефективним механізмом збереження біорізноманіття у лісах є створення охоронних зон (згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2023 р. № 499) [8].

Першим в Україні стратегічним документом лісової галузі, в якому питання довкілля та біорізноманіття рівноправно враховано разом із лісогосподарською складовою, є Державна стратегія управління лісами України до 2035 року, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1777-р [9]. У всіх попередніх програмних документах аспекти біорізноманіття згадувалися лише побіжно, без конкретизації.

У зазначених вище нормативно-правових актах визначено основні засади державної лісової політики як важливої складової екологічної

політики України. В умовах збройної агресії російської федерації пріоритетним завданням державної лісової політики має бути визначено відновлення та збереження лісів, фіксація та обчислення розмірів шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації з урахуванням недоотриманих Українським народом екосистемних послуг, що надаються лісами. В основу компенсаційного механізму має бути покладено «підхід екосистемних послуг», що дозволить значно збільшити суму репарацій, що сплачуватиме російська федерація Україні. Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджена наказом Міндовкілля від 5 жовтня 2022 року № 414 за поданням Держлісагентства за погодженням з Мінреінтеграції, концепцію екосистемних послуг не враховує. Отже, нагальною необхідністю сьогодні є розроблення та прийняття Закону України «Про екосистемні послуги» та підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на його реалізацію.

Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації, має стати важливим напрямом державної екологічної політики, що повинно знайти своє законодавче закріплення у Державній програмі збереження та відновлення лісів України на період дії воєнного стану та відбудовний період. Значної підтримки має бути надано збереженню самозалісених земель (відповідні зміни, як відомо, було внесено до лісового законодавства України, зокрема до Лісового кодексу) та виконанню інших заходів, передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів» від 20 червня 2022 року № 2321-IX.

Література:

1. Міндовкілля: Росія завдала збитків українській екології на два трильйони гривень. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ekolohiya-dovkillya-zbytku-rosiya-viyua/32301715.html> (дата звернення: 14.12.2023).
2. Лісовий кодекс України в (в редакції Закону № 3404-IV від 08.02.2006). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 14.12.2023).
3. Як ООН підтримує Цілі Сталого Розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>(дата звернення: 14.12.2023).
4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Затверджено Законом України

від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 14.12.2023).

5. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. URL: <https://uncg.org.ua/stratetiia-bioriznomanittia-ies-do-2030-roku-povemennia-pryrody-v-nashe-zhyttia/> (дата звернення: 14.12.2023).

6. Нові керівні принципи ЄС щодо управління лісами та екосистемних послуг. URL: <https://greentransform.org.ua/novi-kerivni-pryntsyru-yes-shhodo-upravlinnya-lisamy-ta-ekosystemnyh-poslug/> (дата звернення: 14.12.2023).

7. В ЄС ухвалили закон для боротьби з глобальною вирубкою та деградацією лісів. URL: <https://greentransform.org.ua/v-yes-uhvalyly-zakon-dlya-borotby-z-globalnoyu-vyrubkoyu-ta-degradatsiyeyu-lisiv/> (дата звернення: 14.12.2023).

8. Порядок створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2023 р. № 499. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/499-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2023).

9. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.12.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-48>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ПРАВІ

Латишева Вікторія Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

м. Кременчук, Україна

Україна продовжує європейську інтеграцію у різних сферах, розвиває партнерство з Європейським Союзом (далі – ЄС) на секторальних напрямках, виконує рекомендації Єврокомісії і на практиці запроваджує положення Угоди про асоціацію. Сьогодні на порядку денному – адаптація національного законодавства до європейського правового простору, поглиблення інтеграції українського бізнесу до ринків ЄС